

VA-ledning i Kastlösa

Arkeologisk förundersökning 2023

Kastlösa (L1955:4073), Kastlösa 19:1, Kastlösa socken,
Mörbylånga kommun, Kalmar län, Öland

Tove Wahlberg Traneskog

Arkeologisk rapport 2023:26

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

VA-ledning i Kastlösa

Arkeologisk förundersökning 2023

Kastlösa (L1955:4073), Kastlösa 19:1, Kastlösa socken,
Mörbylånga kommun, Kalmar län, Öland

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Tove Wahlberg Traneskog
Kalmar läns museum 2023
Anna-Karin Karlsson, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd
507-98-2848 från Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Abstract

Keywords: Grave Field, Iron Age

When a new water main would be laid in Kastlösa, south of Öland, Museiearkeologi sydost conducted an archaeological trial excavation during two days in April and May 2023. Next to the preliminary investigation area there is the burial

ground, L1955:4073, as previously investigated and several graves were found.

During the archaeological excavation no prehistoric artefacts or settlement remains were found.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syfte och frågeställningar	11
Metod och genomförande	12
Resultat	13
Tolkning och åtgärdsförslag	16
Referenser	17
Tekniska och administrativa uppgifter	18
Bilagor	19

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Sammanfattning

I samband med att Mörbylånga kommun planerade nyläggning av vatten- och spilledningar i Kastlösa på södra Öland genomförde Museiarkeologi sydost en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Kastlösa 19:1. Fastigheten består idag av åkermark och angränsar till gravfältet L1955:4073.

Förundersökningen utgjordes av sökschakt som fördelade längs den sträcka där den nya ledningen skulle anläggas. I samband med förundersökningen genomfördes även en metalldetektering av det berörda området.

Inga arkeologiska lämningar påträffades vid förundersökningen.

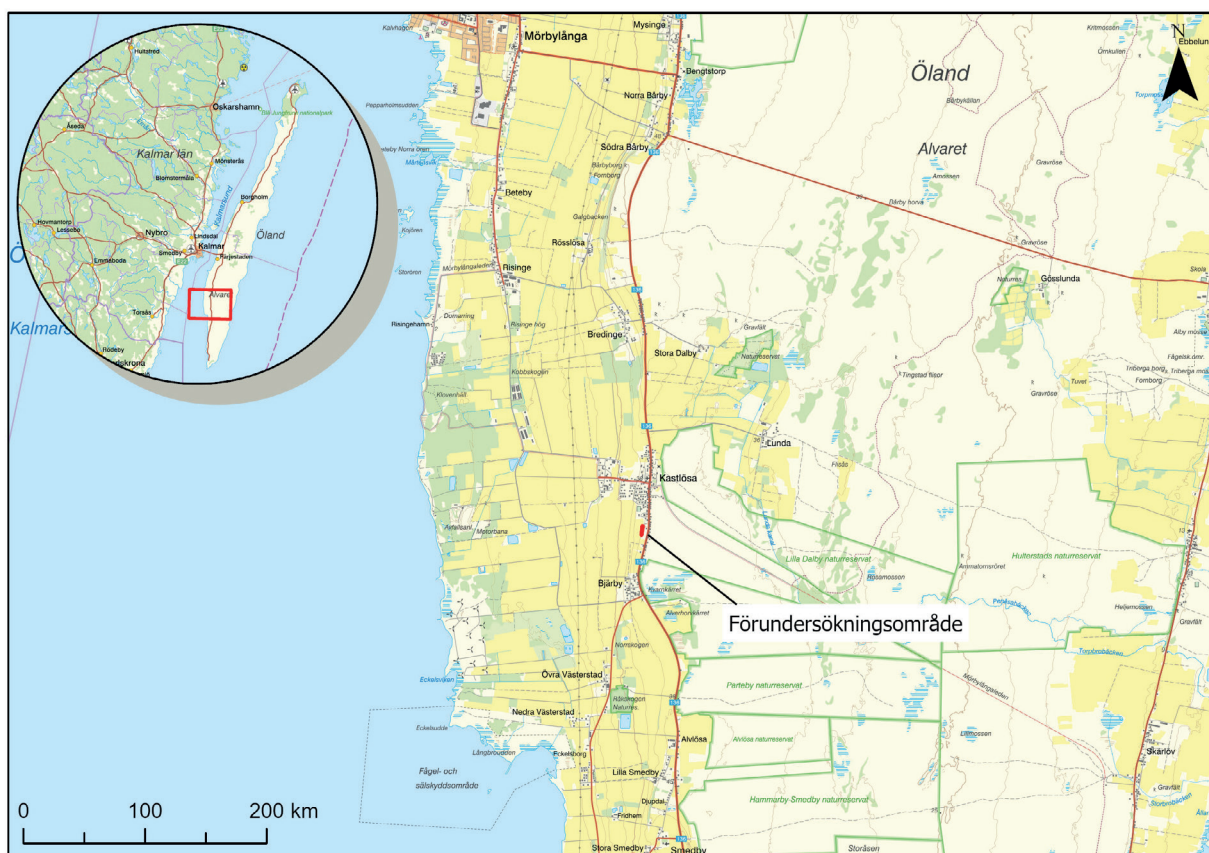
Inledning

Med anledning av Mörbylånga kommuns nyläggning av vatten- och spilledningar genomförde Museiarkeologi sydost vid Kalmar läns museum en arkeologisk förundersökning 19 april, samt 5 maj 2023 inom fastigheten Kastlösa 19:1. Fastigheten är belägen i Kastlösa socken, Mörbylånga kommun, Öland, se figur 1.

Öster om det nu aktuella området finns gravfältet L1955:4073 vilket berördes av en arkeologisk inventering 2011 samt en arkeologisk förundersökning 2019 och en arkeologisk undersökning 2021. Gravfältet var innan dess inte känt och gravarna

som påträffades var inte synliga ovan mark, bland annat identifierades vid undersökningarna 19 gravar och ytterligare 12 möjliga gravar samt boplatslämningar i form av stolphål som kunde dateras till vendel/vikingatid (Dutra Leivas 2011; Gunnarsson 2020; Gunnarsson 2021). I och med den tidigare arkeologiska insatsen på platsen har gravfältets sträckning mot öster kunnat fastställas, samtidigt har sträckningen i väster varit osäker.

Den nu aktuella arkeologiska förundersökningen genomfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Kalmar län, exploitör var Mörbylånga kommun.

Figur 1. Förundersökningsområdet var beläget i Kastlösa på södra Öland.

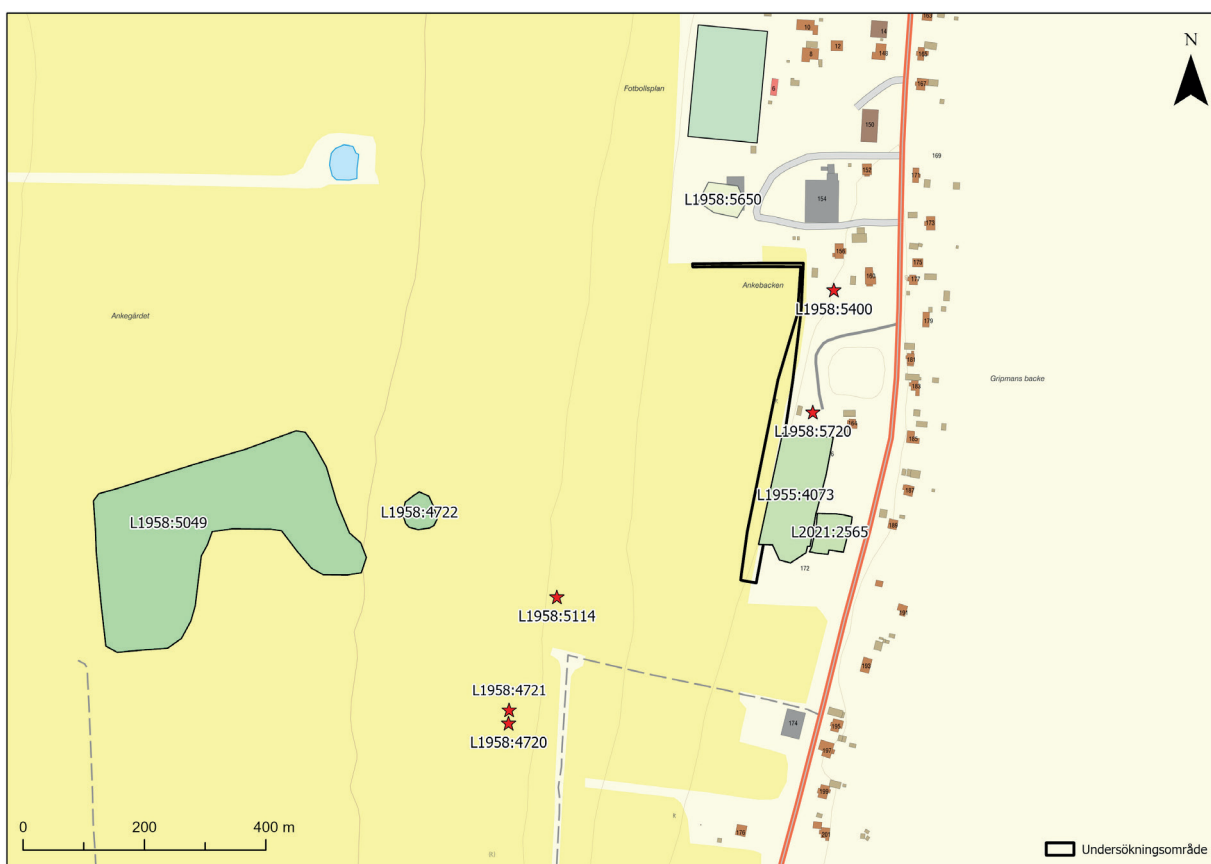
Topografi och fornlämningsmiljö

Det aktuella förundersökningsområdet ligger i Kastlösa socken på södra Öland. Området är beläget på landborgen drygt 3,2 km öster från dagens strandlinje, drygt 40 m ö.h. Vid undersöknings-tillfället bestod området av gräsbevuxen åker.

Kastlösa socken är belägen utmed den västra landborgen på södra Öland. Området är känt för sin rika fornlämningsbild där framför allt landborgen kantas av gravar från järnålder. Bland annat har ett flertal stenkistor daterade till äldre järnålder anträffats i närområdet av aktuell förundersökning. I väster, nedanför landborgen, återfinns

ett antal stenåldersboplatser, L1958:4722 och L1958:5049, samt fyndplatser för bearbetat litisk material, L1958:5114, L1958:4720 och L1958:4721.

I samband med en arkeologisk utredning och en förundersökning av fastigheterna öster om den nu aktuella ytan påträffades gravfältet L1955:4073, som kunde dateras till äldre järnålder. Sammanlagt identifierades 19 gravar, och ytterligare 12 möjliga gravar (Dutra Leivas 2011; Gunnarsson 2020). Gravarna var inte synliga ovan mark och var inte kända sedan tidigare. Då gravarna påträffades genom sökschakt, kan man

Figur 2. Fornlämningsmiljön vid förundersökningsområdet.

anta att gravfältet innehåller betydligt fler gravar (något om varför). Utöver gravarna registrerades även en stenläggning som tolkades ingå i gravmiljön. Inom avgränsningen för denna stenläggning gjordes ett metalldetektorfynd av en valkyria, daterad till vendel/vikingatid (Gunnarsson 2020). Både i norr och öster avgränsades gravfältet av boplatzlämningar i form av bl.a. stolphål. Vid en efterföljande slutundersökning inom Kastlösa 9:4 undersöktes boplatzlämningarna öster om gravfältet som daterades till vendel/vikingatid (Gunnarsson 2021).

Drygt 20 m norr om ovannämnda gravfält, inom fastigheten Kastlösa 7:6, återfinns en 16 m stor hög, L1958:5720, som kan härledas till brons- och järnålder. Inom grannfastigheten norr om denna, Kastlösa 5:5, finns en registrerad borttagen stenkista, L1958:5400. Här finns även uppgifter om ytterligare fem borttagna stenkistor samt en gravgrop inom samma fastighet (Schulze 1996).

Nordväst om Kastlösa 7:6, ligger fastigheten Kastlösa 13:13, där en stensättning, L1958:5650, också är registrerad men borttagen. Denna stensättning var belägen något lägre än övriga gravar, och låg strax väster om landborgens högsta punkt, se figur 2.

Ca 200 meter söderut längs med riksväg 136 finns ytterligare gravfält varav ett oregistrerat där 11 gravar undersöktes 1920–21 (Schulze m.fl. 1985; Schulze 1996; Dutra Leivas 2011).

Den samlade fornlämningsbilden visar på en lång kontinuitet på platsen, från stenålder till vikingatid. Möjligt resultat är därför eventuell fortsättning på grav- och boplatssområdet L1955:4073, alternativt spridda boplatzlämningar och gravar utan synlig markering. Eventuella spår efter stenålderaktiviteter kan inte heller uteslutas inom aktuellt arbetsområde.

Syfte och frågeställningar

Förundersökningens syfte var att ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämning.

Enligt Länsstyrelsens förfrågningsunderlag syftade förundersökningen till att fastställa och

dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fornfynd. Resultaten ska kunna användas av undersökare för att bedöma och beräkna omfattningen av en arkeologisk undersökning. Resultaten ska också kunna användas i företagarens planering.

Metod och genomförande

Förundersökningen genomfördes med sökschakt fördelade över ytan som berördes av nyanläggningen av VA-ledningar. Schakten maskingrävdes i tunna skikt från förnanivå och ner till den opåverkade

grusiga och blockiga moränen. Parallellt gjordes en kontinuerlig handrensning, se figur 3.

Med anledning av förekomst av metallföremål i matjorden vid tidigare undersökningar inom L1955:4073 avsöktes förundersökningsområdet med metalldetektor, se bilaga 3. För metalldetektering stod Jonas Paulsson, Kula AB.

Inmätning har gjorts med RTK-GPS i koordinatsystem Sweref99TM. Dokumentation i fält har gjorts digitalt med hjälp av dokumentationssystemet IDA.

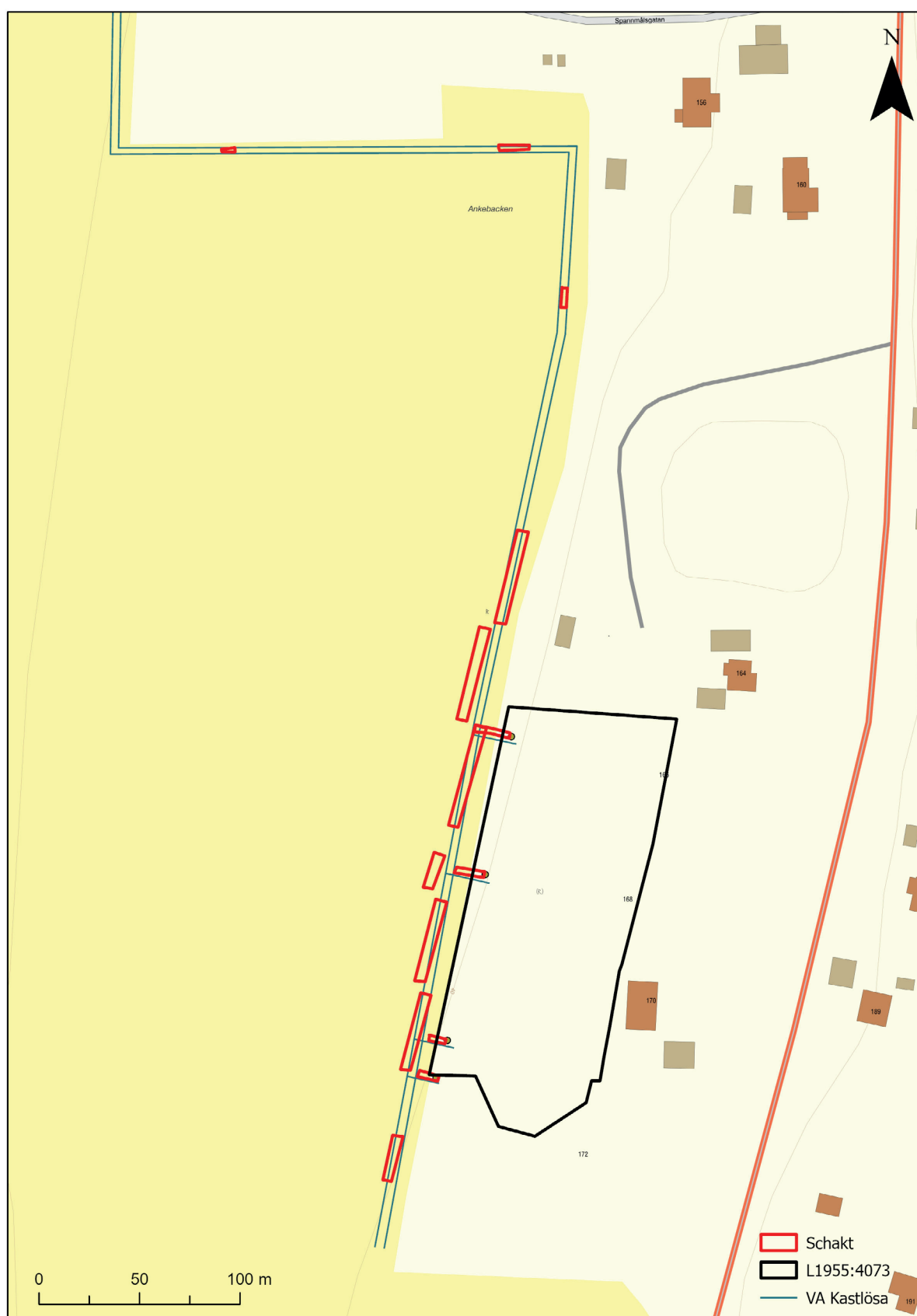
Figur 3. Handrensning vid schaktning i områdets östra del. Fotograferat mot öst.

Resultat

Sammantaget lades 14 sökschakt med en sammanlagd area på drygt 500 m² vid den arkeologiska förundersökningen, se figur 4 och 5. Schaktdjupet varierade mellan 0,4–1,4 m. Marken bestod av ett 0,2–0,4 m tjockt matjordslager vilket följdes av en kalkstensmorän som bitvis var grusig och bitvis sandig, se Bilaga 2 schakttabell samt figur 6 och 7.

Metalldetektering utfördes av Jonas Paulsson, Kula AB, den 5 maj. Hela ytan som berördes av förundersökningen detekterades, inga fynd påträffades.

Inom de upptagna schakten hittades inga spår av arkeologiska kontexter eller fynd.

Figur 4. Sökschakten fördelade över den berörda ytan.

Figur 5. Den schaktade ytan sedd från mellersta delen. Fotograferat mot nordväst.

Figur 7. Schakt i områdets östra del. Fotograferat mot öst.

Figur 6. Närbild på schakt i områdets mellersta del. Fotograferat mot väst.

Tolkning och åtgärdsförslag

Resultatet från den arkeologiska förundersökningen visar att inga fornlämningar berörs av Mörbylånga kommuns planerade arbetet med nyläggning av vatten- och spilledningar.

Vidare visar resultatet att det tidigare undersökta gravfältet L1955:4073 inte fortsätter väster om den stenmur som skiljer åkern från tomterna i öst.

Inga vidare arkeologiska insatser föreslås.

Referenser

- Dutra Leivas I. 2011. *Hällkista i Kastlösa. Särskild arkeologisk utredning 2011. Kastlösa 9:4, Kastlösa socken, Mörbylånga kommun, Öland. Arkeologisk rapport. Kalmar läns museum.*
- Gunnarsson, F. 2020. *Kastlösa gravfält. Arkeologisk förundersökning 2020. L1955:4073 (RAÄ Kastlösa 232), Kastlösa 9:4, Kastlösa socken, Mörbylånga kommun, Öland. Arkeologisk rapport. Kalmar läns museum.*
- Gunnarsson, F. 2021. *Invid Kastlösa gravfält. Stolprader och undersökning av en hällkistegrav. Arkeologisk undersökning 2021. Kastlösa (L1955:4073), Kastlösa 9:4, Kastlösa socken, Mörbylånga kommun, Kalmar län, Öland. Arkeologisk rapport 2021:33. Kalmar läns museum.*
- Schulze, H., Beskow Sjöberg, M. & Broberg, B. 1986. *Ett barngravfält från romersk järnålder: fornlämning 89 Bjärby, Kastlösa socken, Öland: arkeologisk undersökning 1972, 1975/76. Rapport Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Undersökningsverksamheten. 1984:35.*
- Schulze H. 1996. *Kastlösa sn. Ölands järnåldersgravfält. Volym III. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer.*

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-5973-2022
Kalmar läns museums dnr:	33-233-2022
Projektnummer KLM:	A2256
Uppdragsgivare:	Mörbylånga kommun
Landskap:	Öland
Kommun:	Mörbylånga
Socken:	Kastlösa
Fastighet:	Kastlösa 19:1
Fornlämningsnr:	L1955:4073
X koordinat:	6258303.765
Y koordinat:	1538381.232
Latitud:	56.450849
Longitud:	16.427664
M ö h:	40
Fältarbetstid:	19 april & 5 maj 2023
Antal arbetsdagar:	2
Personal:	Cecilia Ring, Anna-Karin Karlsson, Nicholas Nilsson, Tove Wahlberg Traneskog, Jonas Paulsson (metalldetektering)
Foto, Du-nummer:	435:1-9
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell	20
Bilaga 2. Fotolista digitala bilder	21
Bilaga 3. Metalldetekteringsrapport av Jonas Paulsson, Schulz Paulsson Arkeologi	22

Bilaga 1. Schakttabell

Id	Djup (m)	Fyllningstyp	Fyllningsfärg	Beskrivning
1	0,5	Grusig morän	Brunbeige	Matjordslager drygt 0,3 m. Under det en ljus sandfärgad morän med flertalet mindre kalkstenar.
2	0,4	Grusig morän	Brunbeige	Matjordslager drygt 0,25 m. Under det en ljusbrun grusig morän med ett antal kalkstenar upp till 0,3 m stora.
3	0,5	Grusig morän	Brunbeige	0,25 m tjockt matjordslager. Undergrund bestående av beige grusig kalkstensmorän. I den södra delen inslag av skiffer.
4	0,5	Grusig morän	Brunbeige	Matjordslager drygt 0,3 m. Under det en ljus sandfärgad morän med flertalet mindre kalkstenar.
5	0,5	Grusig morän	Brunbeige	0,4 m tjockt matjordslager. Undergrund bestående av beige grusig morän med inslag av kalksten.
6	0,5	Grusig morän	Brunbeige	Matjord drygt 0,2 m, under det en grusig morän med kalksten. Undergrund i ljus rostbrun.
7	0,4	Grusig morän	Brunbeige	0,2 m tjockt matjordslager. Undergrund av grusig beige till rostfärgad morän samt kalkstensflisor.
8	0,9	Grusig morän	Brunbeige	Varierande djup på schaktet. Som djupast i öster mot muren och tunnare mot väster. Orörd mark i form av grusig lite grov morän med inslag av kalkstensflisor och större sten ca 0,2-0,3 m stora. Stor nivåskillnad i topografin, tydlig brink strax väster om muren. Sluttar mot väster.
9	1,4	Grusig morän	Brunbeige	Varierande djup på schaktet. Som djupast i öster mot muren och tunnare mot väster. Orörd mark i form av grusig lite grov morän med inslag av kalkstensflisor och större sten ca 0,2-0,3 m stora. Stor nivåskillnad i topografin, tydlig brink strax väster om muren. Sluttar mot väster.
10	1,4	Grusig morän	Brunbeige	Varierande djup på schaktet. Som djupast i öster mot muren och tunnare mot väster. Orörd mark i form av grusig lite grov morän med inslag av kalkstensflisor och större sten ca 0,2-0,3 m stora. Stor nivåskillnad i topografin, tydlig brink strax väster om muren. Sluttar mot väster.
11	0,8	Grusig morän	Brunbeige	Varierande djup på schaktet. Som djupast i öster mot muren och tunnare mot väster. Orörd mark i form av grusig lite grov morän med inslag av kalkstensflisor och större sten ca 0,2-0,3 m stora. Stor nivåskillnad i topografin, tydlig brink strax väster om muren. Sluttar mot väster.
12	0,7	Sandig morän	Brunbeige	Ganska tjockt med matjord. Mycket mindre sten i fyllningen. Mot botten lite större sten, ca 0,15-0,3 m stora.
13	0,7	Sandig morän	Brunbeige	Ganska tjockt med matjord. Mycket mindre sten i fyllningen. Mot botten lite större sten, ca 0,15-0,3 m stora.
14	0,7	Sandig morän	Brunbeige	Ganska tjockt med matjord. Mycket mindre sten i fyllningen. Mot botten lite större sten, ca 0,15-0,3 m stora.

Bilaga 2. Fotolista digitala bilder

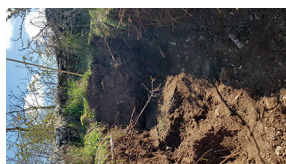
Fotolista digitala bilder

Landskap: Öland
Socken: Kastlösa
Fastighet: Kastlösa 19:1

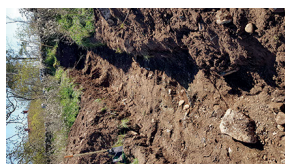
2023

DU 435

Nr	Motiv	Från	Datum
1	Schakt mot stenmur i områdets östra del	V	2023-05-05
2	Schakt mot stenmur i områdets östra del	V	
3	Översikt igenlagda schakt norra delen av området	S	
4	Schaktning i områdets östra del	NÖ	
5	Översikt öppna schakt mot norr	SÖ	2023-04-19
6	Schaktning	NÖ	
7	Översikt öppna schakt	NÖ	
8	Schakt i områdets mittersta del	NÖ	
9	Schakt	Ö	

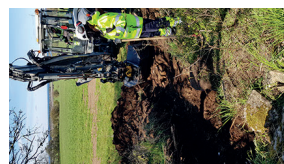
435_1.jpg

435_2.jpg

435_3.jpg

435_4.jpg

435_5.JPG

435_6.JPG

435_7.JPG

435_8.JPG

435_9.JPG

Metalldetekteringsrapport

**Undersökning med metalldetektor i samband med arkeologisk utredning berörande
RAÄ L1955:4073, inom fastigheten Kastlösa 19:1, Kastlösa sn, Mörbylånga kommun,
Öland**

Metalldetektormodell som användes: XP DEUS 11”

Undersökningen:

Arbetsmetod och utförande:

En systematisk metalldetektering utfördes. Ploglagret undersöktes från ytan inom hela undersökningsområdet med två parallella sökstråk med ett avstånd av cirka 5 meter. Sträckan väster om fastigheten Kastlösa 13:13 kunde ej avsökas då matjorden redan var bortschaktad. Alla arkeologiska sökschakt som var igenlagda vid detekteringstillfället metalldetekterades i sin helhet från ytan. Vid de öppna sökschakten avsöktes matjorden genom detektering av upplagda dumphögar.

Vid avsökningarna av matjorden negligerades generellt utslag från järnföremål medan alla andra kontrollerades. Metallföremål som med säkerhet kunde tillföras tiden före 1850 eller med osäkerhet kunde dateras i fält togs upp och mättes in. Metallföremål som med säkerhet kunde bestämmas till senare tid (d.v.s. efter 1850) tillvaratogs inte.

Fältarbetet utfördes den 5/5 2023.

Detekteringssituationen: (fysiska faktorer som påverkar detekteringsresultatet) –

Vid undersökningstillfället fanns på den undersökta ytan en gräsvall. I denna fanns regelbundet arkeologiska sökschakt.

Arbetet utfördes vid meteorologiskt gynnsamma förhållanden.

Jonas Paulsson (Arkeolog och metalldetekteringsspecialist)

Schulz Paulsson Arkeologi AB

Telefon: 0701733223

E-post: sp.arkeologi@gmail.com

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

